

SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI

MITEN TARKASTELLA
TULKINTOJEN JA TODELLISUUDEN
SOSIAALISTA RAKENTUMISTA

TOIM.
MIIRA NISKA,
SATU VENÄLÄINEN,
ANTERO OLAKIVI &
JOSE A. CAÑADA

VASTAPAINO
TAMPERE 2024

DOL: 10.58181/VP9789523970458

Tämän teoksen Open Access -editio on lisensoitu CC BY-NC-ND 4.0 -käyttöluvalla. Voit jakaa avoimen kirjan, mutta sinun on mainittava lähde asianmukaisesti.

Et voi käyttää aineistoa kaupallisiin tarkoituksiin, eikä tehdä siihen muutoksia.

Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fi>

Tämän kirjan avoimen julkaisemisen (Open Access) ovat rahoittaneet:

- Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta ja
- Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta.

Maksullinen painettu kirja ja sähkökirja (ePub) ovat myös saatavilla.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

© Vastapaino, tekijät

ISBN 978-952-397-045-8 (painettu kirja)

ISBN 978-952-397-132-5 (Open Access pdf-kirja)

DOL: 10.58181/VP9789523970458

Kustannusosakeyhtiö Vastapaino

Yliopistonkatu 60 A

33100 Tampere

www.vastapaino.fi

Sisällys

Esipuhe 7

OSA 1: JOHDANTO

1. Sosiaalisen konstruktionismin juuret ja versiot **13**
Miira Niska, Satu Venäläinen, Antero Olakivi & Jose A. Cañada

OSA 2: VUOROVAIKUTUS JA MERKITYKSENANNOT

2. Sosiaalisten representaatioiden teoria sosiaalisen konstruktionismin lähestymistapana **61**
Eemeli Hakoköngäs, Jari Martikainen & Inari Sakki
3. Keskustelunalyysi ja sosiaalinen konstruktionismi **81**
Melisa Stevanovic, Sanni Tiitinen & Liisa Voutilainen
4. Mikrokonstruktionismi ja diskursiivinen psykologia **101**
Miira Niska
5. Konstruktionismi kertomusten tutkimuksessa **119**
Matti Hyvärinen & Mari Hatavara
6. Makrokonstruktionismi: representaatioiden, toiminnan ja identifikaatioiden analyysi ideologiana **141**
Jukka Törrönen & Rusten Menard

OSA 3: IDENTITEETIT JA RAJANVEDOT

7. Etnisten ja kulttuuristen ryhmäsuhteiden tutkimus: kriittisen diskursiivisen psykologian näkökulma **163**
Emma Nortio, Katarina Pettersson & Sirkku Varjonen
8. Sosiaalitieteellisiä näkökulmia sukupuolen ja seksuaalisuuksien rakentumiseen **183**
Marko Salonen, Satu Venäläinen & Päivi Berg
9. Ikääntyminen, elämänkulku ja ikävaiheet: konstruktionistinen traditio ja tutkimus **203**
Pirjo Nikander & Katri Keskinen

10. Rakentumisen prosessit työorganisaatioissa:
näkökulmana minuudet ja identiteetit **221**
Antero Olakivi
11. Uskonnon sosiaalinen rakentuminen **247**
Teemu Pauha

OSA 4: TIEDE, MATERIAALISUUS JA JÄLKIKONSTRUKTIONISMI

12. Sosiaalinen konstruktioismi ja tieteen- ja
teknologiantutkimus **271**
Jose A. Cañada & Heta Tarkkala
13. Uusmaterialismi ja sosiaalinen konstruktioismi **291**
Mianna Meskus
14. Konstruktioismi ympäristötutkimuksessa **313**
Kamilla Karhunmaa

Lähteet **333**

Kirjoittajat **368**

14. Konstruktionismi ympäristötutkimuksessa

Kamilla Karhunmaa

Kesällä 2017 otsikoihin nousivat kuvat satumaisen kirkkaasta Littoistenjärvestä Varsinais-Suomesta. Kuvissa valo välkkyi kauniissa järvivedessä, ja paikkaa kutsuttiin ”turkoosiksi keitaaksi”.¹ Upeaa järveä tultiin ihastelemaan kaukaa. Kuva kirkkaasta Littoistenjärvestä vastaa monien mielikuvia puhtaasta ja koskemattomasta luonnosta. Aiemmin järvi oli ollut pahasti rehevöitynyt johtuen ravinnepäästöistä ja järven sisäisestä kuormituksesta. Liiallisen fosforikuormituksen aiheuttamaa rehevöitymistä oli jo pyritty hoitamaan poistokalastuksella ja lisäämällä hapen määrää vedessä, mutta nämä hoitoimenpiteet eivät olleet toimineet. Littoistenjärven kirkkaus saatiin aikaiseksi kemiallisella puhdistuksella eli laskemalla järveen satoja tuhansia tonneja polyalumiinikloridia. Kemikaali sitoo fosforia itseensä vaipuessaan järven pohjaan samalla kirkastaen sakeutuneen järveden.

Littoistenjärvi järkyttää mielikuviamme siitä, mikä on luontoa ja mikä ihmisen luomaa, mikä luonnollista ja mikä luonnotonta. Yhtäkkiä kuvankaunis järvimaisema onkin ihmisen luomaa, vielä kemikaalien kyllästämää. Littoistenjärvi avaakin mahdollisuuden tarkastella, mitä tarkoitamme, kun puhumme jostain asiasta luontona tai

1 Sullström 2017.

luonnollisena. Miltä näyttää luonto ja ympäristö, jossa ihmisen toiminta on läsnä ja jossa ihminen luo merkityksiä? Entä miltä näyttää ihminen, joka on sekä riippuvainen muista eliöistä ja ympäröivästä luonnosta että vaikuttaa näihin omilla toimillaan? Tämä luku pyrkii tarkastelemaan näitä kysymyksiä esittelemällä konstruktionistisen lähestymistavan ympäristötutkimukseen.

Mitä ympäristötutkimus on?

Ympäristötutkimus (engl. *environmental studies*) ei ole yksi tieteenala vaan pikemminkin laaja-alainen tutkimuskenttä tai liuta eri aloilta ponnistavia tapoja lähestyä ympäristöä tutkimuskohteena. Mikä on ympäristöä ja mihin vedetään raja ympäristön ja ihmisen välille ei kuitenkaan ole itsestään selvää. Useasti ympäristötutkimusta kuvataan tapana tarkastella ihmisen ja luonnon välistä vuorovaikutusta tai ihmisen vuorovaikutusta sekä muiden elollisten olentojen että elottomien ympäristöjen kanssa. Enenevässä määrin ympäristötutkimus kyseenalaistaa erottelun ympäristön ja yhteiskunnan välillä johtuen vaikeudesta erottaa, mistä toinen alkaa ja mihin toinen loppuu. Tavat, joilla vedetään rajoja ihmisen ja ympäristön, kulttuurin ja luonnon, ihmisen ja ei-ihmisen välillä, muodostavatkin yhden empiirisen tutkimuskohteen ympäristötutkimukselle.

Koska ympäristö tutkimuskohteena on niin laaja-alainen, maantieteilijä Noel Castree ja kumppanit kehottavat jäsentämään ympäristötutkimusta erilaisten käsitteiden, aiheiden ja lähestymistapojen kautta. Keskeisiä käsitteitä ympäristötutkimuksen parissa ovat esimerkiksi kestävä kehitys ja varovaisuusperiaate, jotka vakiintuivat 1980-luvulla ja ovat nykyään saavuttaneet klassikkoaseman. Uudempia esimerkkejä ovat termit antroposeeni ja biotalous. Niitä voidaan hyödyntää tutkittaessa tiettyjä aiheita, kuten markkinoita ja kulutusta, kaupunkeja, luonnonvarojen käyttöä ja hallintaa tai ilmastopolitiikan työkaluja. Ympäristötutkimuksen lähestymistavat eli teoreettiset ja metodologiset tavat tarkastella tiettyjä aiheita ja käsitteitä jaetaan usein epistemologisiin ja ontologisiin, jotka jakavat tiettyjä tiedon ymmärtämiseen (epistemologinen) tai niiden olemi-

sen luonteeseen (ontologinen) liittyviä edellytyksiä. Ympäristötutkimusta tehdään sekä humanistisista, yhteiskuntatieteellisistä että luonnontieteellisistä lähtökohdista, ja Castree ja kumppanit esittelevätkin yli 40 erilaista lähestymistapaa ympäristötutkimukseen.²

Tieteidenvälisyys on tärkeä pohjavire ympäristötutkimuksessa, ja monitieteinen yhteistyö on tavanomaista alalla.³ Selityksenä tälle ovat usein ympäristökysymykset itsessään: monimuotoisia ja usealle yhteiskunnan alalle vaikuttavia kysymyksiä ei voida tarkastella vain yhdestä näkökulmasta. Monitieteinen näkökulma ympäristötutkimukseen on korostunut 2000-luvulta lähtien, ja tieteidenväliset yhteistyöprojektit on nostettu esille tarjoamaan ratkaisuja monimutkaisiin ja viheliäisiin eli vaikeasti hahmotuviin ja epävarmuuksien kyllästämiin yhteiskunnallisiin ongelmiin, joita merkkäavat arvoriistiriidat ja kaivattujen ratkaisujen kiire.⁴ Monitieteisyys yhdistyy täten ympäristötutkimuksen ongelma- ja ratkaisukeskeisyyteen ja pyrkimykseen tuottaa yhteiskunnallisesti merkityksellistä tietoa. Samaan aikaan monitieteisyys luo haasteita, kun erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja tuodaan yhteen.⁵

1960–1970-luvuilla yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus raivasi itselleen tilaa ekologien, biologien ja muiden kartoitusmenetelmiä harjoittavien luonnontieteellisten alojen seasta. Tutkimusala kiinnitti huomiota ympäristökysymysten politisoitumiseen eli niihin yhteiskunnallisiin prosesseihin, joiden kautta erilaiset ympäristöolosuhteet mielletään ongelmiksi tai toimintaa vaativiksi kysymyksiksi. 1960-luvulla nämä keskustelut keskittyivät erityisesti paikallisen ympäristön saastumiseen, väestönkasvuun ja ruoantuotannon riittävyYTEEN. Myöhempiä aiheita ovat olleet muun muassa energiahuolto 1970-luvun energiakriiseissä, kestävä kehitys ja otsonikato 1980-luvulla sekä ilmastomuutos ja biodiversiteetin väheneminen 1990-luvulta lähtien.

2 Castree ym. 2018.

3 Massa 2014.

4 Rittel & Webber 1973; Turnhout ym. 2019.

5 Felt ym. 2016.

Yhteiskuntatieteellinen ympäristötutkimus on tarkastellut 1960-luvulta eteenpäin, kuinka tietyt aiheet muotoutuvat julkisesti nimenomaan ympäristöongelmiksi tutkijoiden, aktivistien, poliitikkojen tai median toimesta.⁶ Tämä on luonut perustan sille, että ympäristökysymykset ymmärretään sosiaalisesti rakentuneina ja huomio kiinnitetään siihen, millä tavoin ongelmat ja ratkaisut muodostuvat. Vaikka ympäristökysymysten politisoitumisen prosessit ovat edelleen merkittävä ja huomionarvoinen tutkimusaihe, tutkimuskentälle on noussut myös muita aiheita. Erityisesti suuret, järjestelmättömät tietomassat (engl. *big data*), algoritmit ja mallinnusten lisääntynyt käyttö ympäristötutkimuksessa haastavat konstruktio- nismista kiinnostuneita tutkijoita tarkastelemaan erilaisia kysymyksiä, kuten esimerkiksi minkälaisen kuvan ympäristöstä ja ihmisestä nämä uudenlaiset menetelmät tekevät näkyväksi.

Luonto konstruktiona

Ympäristötutkimuksen kentälle mahtuu monia – myös keskenään ristiriitaisia – tapoja tarkastella tutkimuskohteitaan. Kaikki ympäristötutkimus ei ole konstruktio- nistista, ja osa jopa pyrkii tekemään selvää pesäeroa konstruktio- nistiseen lähestymistapaan. Konstruktio- nismi on selkeintä käsittää yhtenä ympäristötutkimuksessa hyödynnettynä lähestymistapana, jota voidaan soveltaa aiheiden tutkimiseen tai käsitteiden avaamiseen. Käytän tässä luvussa yleisellä tasolla termiä ”konstruktio- nismi” viitatakseni lähestymistapaan, joka tarkastelee miten eri aiheet ja käsitteet ovat rakentuneet ja minkälaisia vaikutuksia tällä on ymmärrykseemme sekä ympäristöstä että itsestämme. Tämän kirjan johdanto on esitellyt sosiaalisen konstruktio- nismin eri muotoja ja eroavaisuuksia, kuten jaottelun tulkitsevaan ja objektiiviseen konstruktio- nismiin tai mikro- ja makrokonstruktio- nismiin.⁷ Ympäristötutkimuksen parissa samanlaisia keskusteluja sosiaalisen konstruktio- nismin eri vivahde-eroista on

6 Dunlap & Catton 1979; Hajer 1995.

7 Niska ym. tässä teoksessa.

ollut vähemmän, eivätkä edellä mainitut erottelut ole laajassa käytössä. Yleisellä tasolla konstruktionistinen ympäristötutkimus on pyrkinyt osoittamaan, että ympäristö ja luonto ovat rakentuneita sekä fyysisesti että mielikuvituksellisesti. Täten konstruktionistinen tutkimus on kiinnostunut sekä siitä, miten tietyt alueet, asiat ja ihmiset ovat muotoutuneet vuorovaikutuksen ansiosta, että siitä, miten ja miksi päädymme kutsumaan ja arvottamaan joitain asioita luonnoksi tai ympäristöksi.⁸

Konstruktionismi sopii yhteen joidenkin tieteenalojen ja lähestymistapojen kanssa paremmin kuin toisten. Ympäristötutkimuksen kentällä sitä on hyödynnetty erityisesti yhteiskuntatieteiden parissa, muun muassa ympäristösosiologiassa, ympäristöpolitiikassa, poliittisessa ekologiassa, tieteen- ja teknologiantutkimuksessa sekä humanistisessa ympäristötutkimuksessa. Sen sijaan konstruktionistista otetta ei olla tavanomaisesti hyödynnetty luonnontieteiden parissa eikä esimerkiksi kestävyystieteessä tai perinteisessä ympäristotaloustieteessä. Konstruktionistista tutkimusta on tehty erityisesti laadullisia menetelmiä, kuten diskurssianalyysiä ja kehysanalyysiä, hyödyntäen. Tämä johtuu siitä, että konstruktionistinen tutkimus tavallisesti painottaa ymmärrystä ja merkityksenantoa enemmän kuin todellisuuden selittämistä.⁹ Toisaalta myös määrällisiä menetelmiä ja laajoja, järjestelemättömiä aineistoja (engl. *big data*) on mahdollista käyttää yhtenä osana konstruktionistista tutkimusta, mutta vain yhdistäen niitä jonkin ymmärrystä ja merkityksenantoa painottavan metodologisen lähestymistavan kanssa.¹⁰

Kuten teoksen aiemmissa luvuissa on esitetty, myös ympäristötutkimuksen parissa konstruktionismi kumpusi kriittisestä suhtautumisesta muihin vallalla oleviin tapoihin tarkastella ympäröivää todellisuutta.¹¹ Kritiikin nousu voidaan täten ajoittaa samoihin aikoihin kuin laajempi kielellinen käänne, joskin ympäristötutkimuk-

8 Cronon 1996b.

9 Ks. Niska ym. tässä teoksessa.

10 Isoaho 2020.

11 Esim. Meskus tässä teoksessa; Niska ym. tässä teoksessa.

sen parissa konstruktionismi herätti keskustelua erityisesti 1990- ja 2000-luvuilla.¹² Keskeiseksi kritiikiksi nousee länsimaiselle ajattelulle ominainen tapa erottaa toisistaan kulttuuri ja luonto, ihminen ja ei-ihminen tai yhteiskunnallinen ja luonnollinen.¹³

Tämä dualistinen erottelu vahvistui 1800-luvun puolivälissä. Ihmisen jälki luonnossa tuli teollistumisen myötä aiempaa näkyvämmäksi, ja monessa länsimaassa tämä aikakausi havahdutti aikalaiset pohtimaan luonnon merkitystä.¹⁴ Vastapainoksi teollistumiselle ja kaupungistumiselle ehdotettiin, että tulisi rajata selkeämpi alue niin sanotusti puhtaalle ja koskemattomalle luonnolle, johon ihmisen toiminta ei ylettyisi. Nämä varhaiset luonnonsuojelun puolustuspuheet yhdistyivät useasti suureellisiin ja yleistäviin lausuntoihin luonnontilasta ja luonnolle ominaisesta ”luonteesta”, jota tuli varjella. Esimerkiksi yhdeksi varhaiseksi luonnonsuojelijaksi nimetty yhdysvaltalainen George Perkins Marsh kuvasi teoksessaan *Ihminen ja Luonto* (engl. *Man and Nature*, 1864) luontoa näin: ”Kun jätämme luonnon rauhaan, hän muodostaa itse oman alueensa niin, että muoto, ääriviivat ja suhteet ovat lähes muuttumattoman pysyviä.”¹⁵ Ajatukset luonnon harmoniasta, ”luontaisesta” pyrkimyksestä kohti tasapainoa ja mahdollisuudesta erottaa luonnon ääriviivat ei-luonnosta olivat ominaisia aikakaudelle, jolloin luotiin ensimmäisiä kansallispuistoja ja luonnonsuojelualueita.

Yksi konstruktionistisen ympäristötutkimuksen tärkeimmistä lähtökohdista on ollut kyseenalaistaa ja pyrkiä avaamaan juuri tällaisia tapoja kuvata, rajata ja tuottaa luontoa, luonnollisuutta ja ympäristöä. Konstruktionistinen lähestymistapa pyrkii sitomaan yllä esitetyn kaltaiset, yleiset ja universalistiset väitteet luonnosta tiettyyn aikaan ja paikkaan osoittaen, että ne eivät kumpua tyhjistä ja päde kaikkialla samalla tavalla. Yhdysvaltalainen ympäristöhistorioitsija William Cronon on tiivistänyt tämän toteamalla, että ”(s)e, mitä tar-

12 Feindt & Oels 2005; Hajer 1995; Oels 2005.

13 Braun & Castree 2005; Cronon 1996b; Latour 2006.

14 Macnaghten & Urry 1997.

15 Marsh 1864, 29; teoksessa Forsyth 2003 (käännös Karhunmaa).

koitamme, kun käytämme sanaa 'luonto', kertoo yhtä paljon meistä itsestämme kuin niistä asioista, joita tuohon sanaan liitämme".¹⁶ Ei ole olemassa yhtä neutraalia luontoa, jota ihminen voisi havainnoida ikään kuin ulkopuolelta.

Esimerkiksi erämaa (engl. *wilderness*) on useasti kuvattu tyhjänä ja ihmiselle vieraana, jopa vihamielisenä paikkana. Cronon sen sijaan korostaa, ettei erämaa ei ole pelkästään maantieteellinen paikka tuolla jossain, vaan tiettyjen ihmisryhmien tiettyä aikana luoma paikka.¹⁷ Ympäristöpolitiikan professori emeritus Yrjö Haila jäljittää angloamerikkalaisen *wilderness*-käsitteen juuret eurooppalaiseen romantiikan aikaan (eli 1700-luvun loppuun), joka ihannoii villiä ja koskematonta luontoa vastapainona ajatukselle luonnosta teollisena hyödykkeenä ja resurssina.¹⁸ Tällainen käsitys villistä luonnosta nojaa ajatukseen, että on mahdollista erottaa toisistaan luonnollinen ja luonnoton inhimillinen toiminta. Esimerkiksi samoilu erämaassa ja virkistyminen nähdään luonnollisena toimintana, kun taas luonnonvarojen laajamittainen hyödyntäminen luonnottomana. Tällä tavoin erämaa tai villi luonto muodostuu *toiseksi*, jota vasten länsimainen kulttuuri jatkuvasti peilaa itseään.¹⁹

Sosiologi ja etnografi Philip Vannini jatkaa tätä ajatusta osoittamalla, kuinka käsitys erämaasta villinä ja koskemattomana paikkana elää edelleen, vaikka se on sekä ongelmallinen että paradoksaalinen. Paradoksaalisen ajatuksesta tekee se, että pikemminkin kuin viljejä, erämaat ovat useimmiten laissa tarkoin määriteltäviä, suojeltuja alueita kuten kansallispuistoja, jotka ovat poliittisten prioriteettien rajaamia sekä tieteellisten viitekehysten (esim. biodiversiteetin suojelelu) hallinnoimia.²⁰ Ongelmalliseksi ajatuksen tekee se, että tietyn alueen rajaaminen erämaaksi, suojelualueeksi tai kansallispuistoksi, joka on "vailla ihmisen vaikutusta", on vuosisatojen saatossa vaati-

16 Cronon 1996b, 25 (käännös Karhunmaa).

17 Cronon 1996a.

18 Haila 1997.

19 Cronon 1996a; Haila 1997.

20 Vannini 2018.

nut lukuisten ihmisryhmien useasti väkivaltaista poistamista alueilta, joita he ovat asuttaneet vuosituhansia.²¹ Tietyn paikan leimaaminen tyhjäksi ja vailla ihmisen kosketusta olevaksi ei siis ole luonnollista eikä neutraalia, vaan osoitus valtasuhteista ja auktoriteetin käytöstä.

Nämä kiistat ovat koskettaneet erityisesti alkuperäis- ja paimentolaiskansoja, jotka ovat asuttaneet ja hyödyntäneet laajoja alueita. Useista alueista pyritään edelleen rakentamaan kuvaa autioina ja tyhjinä, mikä edesauttaa niiden ja niillä sijaitsevien hyödykkeiden, kuten mineraalien, puiden, vesien tai eläinlajien, haltuunottoa. Esimerkiksi Ylen artikkelissa energiayhtiö St1:n yhteiskuntasuhdejohtaja perustelee uuden laajamittaisen tuulivoiman rakentamista saamelaisalueille Lapissa alueen alhaisella biodiversiteetillä ja vähäisellä asutuksella.²² Samalla tavalla Saharan autiomaata Marokossa kuvattiin tyhjäksi ja hyödyntämättömäksi tilaksi silloin, kun sinne suunniteltiin suurta keskitettyä aurinkovoimaa, josta sähköä siirrettäisiin Eurooppaan.²³ Esimerkit osoittavat, miten myös ympäristölle hyödylliseksi miellettyjen energiamuotojen, kuten tuuli- ja aurinkovoiman, edistäminen voi ohittaa paikallisen väestön näkemykset ja huolet. Luonnon kuvaaminen ”tyhjänä” tilana taas pyrkii pyyhkimään pois alkuperäiskansojen vuosisatojen mittaisen läsnäolon alueilla ja edesauttamaan alueiden resurssien haltuunottoa.

Esimerkit herkistävät kyseenalaistamaan niitä asioita, joita on pidetty luonnollisina tai luontona, sekä pohtimaan, minkälaisen vuorovaikutusten ansiosta ne ovat muotoutuneet. Tämä on tärkeää, kun huomioidaan, minkälaisia laajamittaisia ja useasti myös syrjiviä vaikutuksia tällaisella toiminnalla on ollut. Lisäksi korostuu kysymys siitä, millaisella aikajänteellä vuorovaikutuksia tarkastellaan. Missä vaiheessa tietty maisema tai tapa hoitaa metsää muuttuu ”luonnolliseksi”, mitä se oli sitä ennen ja minkä vaikutuksesta se on muodostunut? Laajasti ymmärrettynä konstruktionistinen ympä-

21 Lorimer 2015.

22 Leisti 2020.

23 Rignall 2015.

ristötutkimus on pyrkinyt purkamaan luonto–kulttuuri -jaottelua osoittamalla, miten ”luonnollisiksi” mielletyt alueet, maisemat, ihmisryhmät ja toimintatavat ovat muodostuneet juuri sellaisiksi kuin ne ovat, koska ihmisten ja muiden olentojen toiminta on muovannut näitä vuosisatojen saatossa. Tällöin konstruktionismi koettaa osoittaa, miten luonto, ympäristö ja elolliset olennot ovat fyysisesti rakentuneet, vuorovaikutuksen kautta, tietynlaiseksi. Samaan aikaan konstruktionistisen ympäristötutkimuksen tavoitteena on herättää tiettyä valppautta ja kriittistä pohdintaa aina, kun jotain asiaa nimetään luonnoksi tai luonnolliseksi. Se pyrkii kyseenalaistamaan, miten luontoa ja ympäristöä luodaan, rajataan, tulkitaan ja tehdään merkitykselliseksi. Ympäristötutkimuksen kentällä on täten mahdollista ja jopa suotavaa käyttää erilaisia konstruktionistisia lähestymistapoja.

Konstruktionismin eri muodot ympäristötutkimuksessa

Yksi konstruktionistisen ympäristötutkimuksen tärkeimmistä tehtävistä on tarkastella, millä tavoin luontoa ja ympäristöä sekä erilaisen olentojen vuorovaikutusta niiden kanssa on sekä rakennettu että tulkittu eri paikoissa. Konstruktionistista tutkimusta voi kuitenkin tehdä erilaisista lähtökohdista sekä erilaisin pyrkimyksin.

Karkeasti ottaen erilaiset lähestymistavat on mahdollista asettaa jonkinlaiseen jatkumoon suhteessaan siihen, minkälaisia epistemologisia ja ontologisia väitteitä ne tukevat. Yhdessä päässä sijaitsee positivismi, jonka mukaan todellisuudesta on mahdollista esittää väitteitä, jotka ovat empiirisesti havaittavia tosiksi tai epätosiksi sekä riippumattomia kielestä ja tulkinnoista.²⁴ Toisessa päässä sijaitsevat vuorostaan jälkikonstruktionistisiksi mielletyt lähestymistavat kuten yhteistuoittaminen ja uusmaterialismi, jotka esittävät, että epistemologia ja ontologia muotoutuvat yhdessä, vuorovaiku-

24 Ks. Niska ym. tässä teoksessa.

tuksen kautta.²⁵ Näiden väliin jäävät kriittinen realismi ja sosiaali-
nen konstruktionismi, joista löytyy vivahde-eroja suhteessa siihen,
millä tavoin ne tekevät väitteitä todellisuuden luonteesta sekä sen
tulkinnoista. Lähestymistapojen ajattelu jatkumona korostaa sitä,
ettei mikään niistä ole täysin erillinen ja selkeästi muotoutunut tut-
kimuskehikko. Pikemminkin eri lähestymistavoista löytyy paljon
hienovaraisia eroja ja myös samanlaisuutta.

Ympäristötutkimuksessa löytyy esimerkkejä kaikista näistä lä-
hestymistavoista. Esitän seuraavaksi karkean ja havainnollistavan
kuvitteellisen esimerkin siitä, miten eri lähestymistavat voisivat
tarkastella alussa kuvailemaani Littoistenjärveä ja sille tehtyjä hoi-
totoimenpiteitä. Esimerkin tarkoituksena on osoittaa, minkälaisia
kysymyksiä, aiheita ja aineistoja eri tavoin orientoituneet tutkijat
voisivat nostaa esille tarkastellessaan samaa kohdetta. Samalla on
kuitenkin olennaista huomioida, että tutkijan lähestymistapa sekä
epistemologinen ja ontologinen suuntaus ohjaavat häntä tiettyjen
kysymysten ja aineistojen äärelle, eivätkä nämä välttämättä ole sa-
manlaisia kuin toisella lähestymistavalla varustautuneella tutkijalla.

Positivistisella lähestymistavalla orientoitunut tutkija voisi olla
kiinnostunut järven terveydestä hoitotoimenpiteiden jälkeen. Hän
voisi kerätä tietoa järven ekologisesta tilasta esimerkiksi vesinäyttei-
den muodossa ja verrata niistä saatua tietoa olemassa oleviin eko-
logisiin indikaattoreihin. Näiden pohjalta hän saattaisi tehdä lau-
suman hoitotoimenpiteiden onnistumisesta ja järven ekologisesta
tilasta. Kriittinen realisti voisi näiden tietojen lisäksi olla kiinnostu-
nut myös ihmisten kokemuksista ja tulkinnoista järven kunnosta ja
kerätä tietoa esimerkiksi kyselytutkimuksen ja haastattelujen avulla.
Täten hän yhdistäisi tiedot järven ekologisesta kunnosta ihmisten
kokemukseen hoitotoimenpiteistä, kuitenkin pidättäytyen arvotta-
masta ekologisten indikaattorien tuottamaa tietoa.

Tutkija, joka olisi kiinnostunut sosiaalisesta konstruktionis-
mista, voisi haluta tarkastella millä tavoin Littoistenjärven rehe-

25 Haraway 1988; Jasanoff 2004; Latour 2006; ks. myös Meskus tässä teoksessa.

vöityminen on muodostunut ympäristöongelmaksi, mitkä asiat esitetään rehevöitymisen syiksi ja millä tavoin ratkaisu siihen muodostuu erilaisten sosiaalisten ryhmien vaatiessa hoitotoimenpiteitä järvelle. Hän voisi tutkia esimerkiksi kyläkokouksia ja sanomalehtien mielipidekirjoituksia, joissa keskustellaan järven tilasta. Sen sijaan tiedon yhteistuottamisesta kiinnostunut tutkija esittäisi, että tavat, joilla tuotetaan tietoa järven tilasta ja ekologisesta kunnosta, mahdollistavat yhdenlaisia hoitotoimenpiteitä ja sulkevat pois toisenlaisia. Hän voisi tarkastella erilaisia tapoja tuottaa tietoa järven kunnosta ja pohtia, miten nämä tekevät järven ja sen ongelmat sekä ratkaisut eri tavoin nähdyiksi ja erilaisiksi hallinnan kohteiksi.

Todellisuudessa tutkimuksenteko on paljon monimutkaisempaa, ja tutkijat eivät välttämättä aina nosta esille, minkälaista tieteen suuntausta he toteuttavat. Tämän yksinkertaisen esimerkin tarkoitus on osoittaa, että yhtä kohdetta voi tarkastella useasta näkökulmasta ja että nämä näkökulmat eivät jaa samoja oletuksia todellisuuden luonteesta ja ihmisten kyvystä havainnoida sitä. Tämä taas nostaa esiin kysymyksen siitä, missä määrin voimme sanoa tutkijoiden tarkastelevan samaa kohdetta, kun he itse rakentavat kohteesta eri menetelmien ja aineistojen kautta erilaisen. Tutkimuksenteossa ja erityisesti monitieteisessä yhteistyössä tämä voi nousta ongelmaksi, kun oletukset yhdestä lähestymistavasta tai toisaalta jaetusta tutkimuskohteesta eivät käännykään kitkatta toiselle tieteenalalle – tai ollenkaan. Tämä on olennainen aihe pohdittavaksi ympäristötutkimuksessa, jossa monitieteinen yhteistyö on sekä tavanomaista että toivottua.

Koska positivismi rajataan useasti pois konstruktionismin kentältä ja kriittistä realismia tarkastellaan tämän kirjan muissa luvuissa²⁶, keskityn seuraavaksi esittelemään kaksi jäljelle jäävää, toisistaan hieman eroavaa näkemystä konstruktionismiin ympäristötutkimuksessa.

26 Niska ym. tässä teoksessa; Törrönen & Menard tässä teoksessa.

Sosiaalinen konstruktionismi ja jälkikonstruktionismi ympäristötutkimuksessa

Sosiaalinen konstruktionismi on ympäristötutkimuksen lähestymistapa, joka keskittyy siihen, miten ympäristökysymykset ovat muotoutuneet vuorovaikutuksessa erilaisten sosiaalisten prosessien kautta. Ympäristötutkimuksen parissa sosiaalinen konstruktionismi ymmärretään useasti niin, että on olemassa objektiivinen todellisuus, mutta sen havaitseminen on monimutkainen prosessi, johon sosiaaliset ja kulttuuriset käytännöt vaikuttavat. Vaikka ympäristöongelmilla, kuten saastuneen joen havaitsemisella, on todellinen perusta, jää silti paljon sosiaalista ja kulttuurista tulkinnanvaraa siitä, minkälainen ongelma tämä on ja miten sen suhteen pitäisi toimia. Esimerkiksi joen saastumisen muodostumista ongelmaksi voidaan tarkastella yläjuoksulla sijaitsevan lannoitetehtaanomistajan, alajuoksulla karjaa laiduntavan maanviljelijän tai aluehallintoviranomaisen näkökulmasta. Vaikka kukaan näistä toimijoista ei kieltäisi joen saastumista, he saattavat esittää sen syiksi eri asioita, kuten lannoitetehtaan päästöt, karjan laiduntamisen aiheuttama ekologinen kuormitus, liian vähäinen tai tiukka sääntely tai joen aiempi ekologinen tila. Tästä seuraa useasti kamppailu, jossa eri toimijat pyrkivät hakemaan tukea heidän näkemykselleen joen saastumisen syistä ja samalla tarjoamaan ratkaisuja havaitulle ympäristöongelmalle. Samanlaisia dynamiikkoja, joissa eri toimijat käyttävät muun muassa tieteellisiä, taloudellisia ja moraalisia argumentteja muotoillakseen näkemyksiä ympäristöongelmien syistä ja ratkaisuista, on tutkittu paljon ympäristöpolitiikan parissa.²⁷

Yksi sosiaalisen konstruktionismin tärkeistä huomiosta on, että yhteiskunnalliset toimijat eivät reagoi automaattisesti havaintoihin ympäristön tilasta tai sen muutoksista. Sen sijaan eri toimijoiden täytyy työstää ja rakentaa ympäristöä koskevat havainnot poliittisiksi vaatimuksiksi, tavoitteiksi ja ongelmiksi.²⁸ Tämä tapahtuu

²⁷ Esim. Hajer 1995; Litfin 1994; Valkonen 2003.

²⁸ Hajer 1995.

aina tietyssä yhteiskunnallisessa ja sosiaalisessa kontekstissa, joka osaltaan vaikuttaa siihen, miten ympäristökysymykset tunnistetaan ja määritellään sekä minkälaisia ratkaisuja niille ehdotetaan. Esimerkiksi DDT-kemikaalin käyttö maatalouden torjunta-aineena oli tavanomaista 1950- ja 1960-luvun Yhdysvalloissa, kunnes biologi Rachel Carsonin klassikoksi muodostunut kirja *Äänetön kevät* (1962) nosti torjunta-aineiden käytön haitalliset vaikutukset lintupopulaatioille ja ihmisten terveydelle laajempaan keskusteluun. Vaikka hyönteismyrkkyjen, erityisesti DDT:n, haittavaikutukset olivat olleet jo kauan tutkijoiden tietoudessa, vasta Carsonin teoksen nopea suosio ja sen saama laaja julkisuus nostivat suuren vastarinnan DDT:n käytölle ja kannustivat useita sosiaalisia liikkeitä vaatimaan tiukempaa lainsäädäntöä. Tämän seurauksena DDT:n käyttö maataloudessa kiellettiin Yhdysvalloissa vuonna 1972, ja Rachel Carsonia pidetään edelleen yhtenä modernin ympäristöliikkeen keulahahmona.

Tämä osoittaa, miten olemassa oleva asia voi olla hyväksytty ja laajasti käytetty toimintatapa, kunnes se jonkin tapahtumaketjun ansiosta muodostuu laajemmin havaituksi ympäristöongelmaksi, jolle vaaditaan ratkaisuja. Ympäristöpolitiikka on täynnä lukuisia samanlaisia esimerkkejä, kuten otsonikadon vaikutusten havaitseminen 1980-luvulla tai ilmastonmuutoksen muodostuminen globaaliksi ympäristöongelmaksi.²⁹ Toisaalta on myös sellaisia havaintoja, jotka eivät muodostu ongelmiksi tai eivät nouse laajempaan julkiseen keskusteluun, vaikka se olisikin joidenkin toimijoiden tavoite. Tästä esimerkkinä toimivat kemikaalien yhteisvaikutuksien haitat eli se, miten useat kemikaalit voivat yhdessä, pitkien aikavälien päästä, aiheuttaa haittoja ihmisille, muille oliolle ja ympäristölle. Vaikka aihetta on tutkittu melko paljon, se ei ole kohdannut esimerkiksi Suomessa kovin laajaa huomioita, julkista keskustelua tai sääntelyä.³⁰

29 Hulme 2016; Litfin 1994.

30 Honkela & Irni 2014; Munck af Rosenschöld ym. 2014.

Ympäristötutkimuksen kentällä sosiaalinen konstruktionismi on korostanut yhteiskunnallisia ja sosiaalisia prosesseja, joiden kautta ympäristökysymykset ja -ongelmat muotoutuvat. Sosiaalisen konstruktionismin suhde tieteelliseen tietoon sen sijaan ei ole yksioikoinen. On olennaista muistaa, että tiede on yksi keskeisimmistä tavoista tehdä havaintoja luonnosta ja ympäristöstä. Suuri osa ajankohtaisiin ympäristökysymyksiin, kuten ilmastomuutokseen, muovijätteen määrään, ylikalastukseen tai biodiversiteetin hupenemiseen, kohdistuvasta tiedosta on tieteen tuottamaa. Nykyään tieteen odotetaan sekä tuottavan lisää tietoa ympäristökysymyksistä että tarjoavan ratkaisuja ajankohtaisiin ongelmiin.³¹

Samaan aikaan se, mitä yhteiskuntatieteellinen tutkimus saa ja voi sanoa luonnontieteen tuottamasta tiedosta on herättänyt kiivastakin keskustelua, erityisesti 1990-luvun aikana.³² Esimerkiksi ympäristösosiologian parissa on käyty keskustelua siitä, millainen kanta tutkijoilla ja tutkimuksella saisi ja voisi olla tieteelliseen tietoon.³³ Osa tutkijoista esittää, että yhteiskuntatieteellisten tutkijoiden täytyy ottaa ”pragmaattinen” kanta luonnontieteestä saatuun tietoon ja nojata parhaaseen tarjolla olevaan tietoon esimerkiksi kasvihuonekaasupäästöistä, muovijätteestä tai kalakannoista tarkastellakseen ympäristöongelmien syitä ja seurauksia. Täten he sanoutuvat irti (luonnontieteellisen) tiedon muotoutumisen tutkimisesta ja arvottamisesta ja olettavat, että tuotettu tieto on sekä parasta mitä on tarjolla että tieteellisen konsensuksen muovaamaa. Tässä tapauksessa sosiaalisesta konstruktionismista kiinnostunut tutkija keskittyy enemmän niihin yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin prosesseihin, joissa tuota tietoa hyödynnetään ja pannaan toimeen, tai niihin prosesseihin, joissa tiedosta kiistellään tai sitä ei hyödynnetä.

Konstruktionismin kentällä on myös toinen näkökanta ja lähestymistapa tieteelliseen tietoon ja sen muotoutumiseen, jota voidaan hyvin yleisellä tasolla kutsua jälkikonstruktionismiksi. Ympäristöai-

31 Turnhout ym. 2019.

32 Ks. myös keskustelu ”tiedesodista”, Cañada & Tarkkala tässä teoksessa.

33 York & Dunlap 2012.

heidän parissa jälkikonstruktionistista lähestymistapaa on kehitetty erityisesti tieteen- ja teknologiantutkimuksen³⁴, maantieteen ja poliittisen ekologian parissa. Jälkikonstruktionismi ei kuitenkaan ole mikään yhtenäinen lähestymistapa tai menetelmällinen suuntaus tutkimuksen tekoon. Se on osittain haastava termi, kuten monet jälki- tai post-etuliitettä käyttävät termit (esim. postkolonialismi eli jälkikolonialismi tai postmodernismi eli jälkimodernismi), sillä etuliite useasti virheellisesti ymmärretään tarkoittamaan, että kyseessä olisi jonkin toisen aikakauden jälkeinen aika. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa.

Jälkikonstruktionismia terminä alettiin käyttää yhteiskuntatieteissä ja myös osassa ympäristötutkimusta 2000-luvulla.³⁵ Sillä viitattiin erityisesti tieteen- ja teknologiantutkimuksen ja feministisen tieteentutkimuksen parissa vaikuttavien tutkijoiden, kuten Bruno Latourin ja Donna Harawayn, lähestymistapoihin. Vaikka Latour ja Haraway eivät itse teoksissaan puhuneet jälkikonstruktionismista, heidän lähestymistapansa tulkittiin tällaiseksi.³⁶ Jälkikonstruktionismi on osittain vastareaktio sellaiseen sosiaaliseen konstruktio- nismiin, joka antaa erityissijan ihmisille konstruktioiden luomisessa eikä huomioi, millä tavoin esimerkiksi muut elolliset olennot tai vaikkapa infrastruktuuri vaikuttavat. Lähestymistapa ei kuitenkaan pyri pyyhkimään ihmistä pois vaan pikemminkin luomaan enemmän tilaa konstruktionismin kentällä materiaalisuuden, tieteellisen tiedon ja yhteistuottamisen mahdollisiin rooleihin.

Ympäristötutkimuksen parissa jälkikonstruktionistinen lähesty- mistapa on kiinnostunut huomioimaan materiaalisuuden roolin to- dellisuuden ymmärtämisessä. Tämä tarkoittaa aiemmin kuvaamani luonto–kulttuuri -jaottelun hylkäämistä siten, että sekä luonto että kulttuuri ymmärretään hybridinä luontokulttuurina (engl. *naturecul- ture*), joka on samaan aikaan sekä sosiaalinen, materiaallinen että po-

34 Cañada & Tarkkala tässä teoksessa.

35 Esim. Asdal 2003.

36 Esim. Asdal 2003; Knol 2011, 34–39.

liittinen.³⁷ Suuntaus kritisoi sellaista sosiaalista konstruktionismia, joka pyrkii etukäteen määrittelemään esimerkiksi ihmisen osaksi kulttuuria ja muut elolliset olennot osaksi luontoa. Uusmaterialistinen tutkimus esittääkin, että käsityksemme todellisuudesta jää vajanaiseksi, jos emme ota mukaan materiaalisuutta ja anna sille tilaa sekä todellisuuden luojana että sen ymmärtämisessä.³⁸ Ympäristötutkimuksen parissa tämä tarkoittaa, että ei-inhimillisiä olioita, laitteita ja infrastruktuureja tarkastellaan toimijoina. Esimerkiksi filosofi Pierre Charbonnier esittää, että ympäristön taipuisuus ja muokattavuus ovat mahdollistaneet ihmisten harjoittaman resurssien laajamittaisen hyödyntämisen ja täten luonut pohjan modernille liberaalille yhteiskunnalle.³⁹ On kuitenkin tärkeää huomioda, että ympäristö ja ei-inhimilliset toimijat eivät aina taivu niihin muotoihin, joihin sosiaaliset ja yhteiskunnalliset prosessit niitä haluaisivat muovata. Esimerkiksi silloin kun laitteet hajoavat, metsät palavat, mikrobit leviävät ja sähköt katkeavat, nämä ei-inhimilliset toimijat osoittavat yllättävät toimijuutensa ja voimansa.

Jälkikonstruktionismi haastaa ympäristötutkimusta ottamaan ympäristön hybridin luonteen tosissaan. Yhteiskuntatieteelliset ympäristötutkijat Taru Peltola ja Jari Heikkilä kävivät läpi Perhon susikäräjiä vuosilta 2014–2015 ja tutkivat tuomioistuimen pyrkimystä määritellä mahdollisesti tapahtunutta rikosta sen perusteella, olivatko tapauksessa metsästetyt eläimet puhtaita susia vai haitalliseksi vieraslajiksi määriteltäviä koirasusia. Peltola ja Heikkilä osoittavat, miten syyttäjät ja puolustus käyttivät erilaisia tapoja luokitella tapetuja eläimiä: ”näyttävätkö eläimet susilta, käyttäytyvätkö ne kuin sudet vai onko niillä suden perimä?”⁴⁰ Erilaisista määrittelytavoista ei kuitenkaan noussut yksiselitteistä vastausta tuomioistuimelle, eikä tuomioistuin tehnytäkään selkeää eroa luonnon (susi) ja kulttuurin (koira) välillä. Sen sijaan se joutui punnitsemaan astevaihteluja näi-

37 Haraway 2008; Braun & Castree 2005; Latour 2006.

38 Meskus tässä teoksessa.

39 Charbonnier 2021.

40 Peltola & Heikkilä 2016, 89.

den kahden välillä ja tuottamaan ratkaisun, joka kykeni huomioimaan hybridisen luontokulttuurin, jossa on mahdotonta vetää rajaa luonnon ja kulttuurin välille. Antaessaan metsästysrikostuomiot usealle henkilölle tuomioistuin korosti, miten tapetut eläimet oli tässä tapauksessa mahdollista tulkita enemmän susina kuin koirasusina ja miten tulkinnan teko ei olisi ”yllättävää tai kohtuutonta” myöskään eläimiä tappaneille metsästäjille.⁴¹

Vaikka jälkikonstruktionismi suuntauksena kutsuu miettimään, keille kaikille toimijuus kuuluu, tietoisuus vakavista ympäristöongelmista kuitenkin palauttaa kysymykset vastuusta ihmisen toiminnan pariin. Toimijuuden käsitteen laajentaminen ei-inhimillisiin toimijoihin ei siis poista ihmisten vastuuta ympäristöongelmiin vastaamisesta. Pikemminkin tarkoituksena on miettiä, minkälaisia oikeudenmukaisia, kunnioittavia ja hoivaavia suhteita ihmiset voisivat harjoittaa muiden olentojen kanssa.

Toinen jälkikonstruktionistista tutkimusta yhdistävä asia on sitoumus pyrkiä selittämään tieteellisen tiedon ja yhteiskunnallisen järjestyksen yhteistä muotoutumista. Tämä tarkoittaa sitä, ettei ympäristöä, tiedettä ja yhteiskuntaa pyritä selittämään toisistaan erillisinä asioina, vaan tutkimus keskittyy siihen, millä tavoin nämä ovat nivoutuneet toisiinsa eli yhteistuotettuja (engl. *co-produced*).⁴² Tieteen ja yhteiskunnallisen järjestyksen yhteistuottaminen tarkoittaa, että kutsumalla jotain luonnolliseksi esitetään samalla normatiivinen väite siitä, miten asian toivotaan olevan. Tämä on vahva kritiikki sellaista maailmankuvaa kohtaan, joka halkaisee maailman kahtia luontoon, faktoihin ja objektiivisuuteen yhtäällä ja kulttuuriin, arvoihin, ja subjektiivisuuteen toisaalla.⁴³ Yhteistuottamisen lähestymistapa esittääkin, että tulisi tarkastella symmetrisesti, miten tiede ja tieto ovat yhteiskunnallisia vallan ja auktoriteetin lähteitä ja miten yhteiskunnalliset arvot ja sosiaalinen vuorovaikutus luovat perustan

41 Peltola & Heikkilä 2016, 91.

42 Jasanoff 2004.

43 Latour 2006.

tieteen ja tiedon tekemiselle.⁴⁴ Täten tutkijan ei tulisi tulkita ja ymmärtää tiettyjä ilmiöitä, kuten kansallispuistoja, suoraltaan ”luonnolliseksi” tai toisia, kuten asiantuntijuutta, suoraltaan ”sosiaalisiksi”, vaan pyrkiä tarkastelemaan, miten nämä ilmiöt ovat sekä että.⁴⁵

Tieteen- ja ympäristötutkijoiden Willem Halffmanin ja Martin Pastoorsin esimerkki kalakantojen hallinnasta Euroopassa valottaa hyvin niitä tapoja, joilla tiedontuotanto on nivoutunut yhteen yhteiskunnallisen hallinnan kanssa.⁴⁶ 1970-luvulla kalastusta harjoittavat eurooppalaiset maat alkoivat kurkottaa pidemmälle avomeriin etsiessään kalasaaliita, mikä johti useisiin alueellisiin kiistoihin. Näiden välttämiseksi löytyi poliittinen tahtotila neuvotella eri maiden kesken kalastusoikeuksista ja alueellista rajoista. Tätä varten tarvittiin kuitenkin tietoa kalakannoista sekä niissä tapahtuneista muutoksista. Tällaista tietoa on vaikeaa tuottaa, sillä meret ovat laajoja, kalakannat ovat jakautuneet epätasaisesti ja niiden kartoitus vaatii kalliita aluksia ja mittauslaitteita. Lisäksi kalakantojen arviointia vaikeuttaa pitkien aikajänteiden huomioonottaminen eli tarve arvioida ei vain nykyisiä vaan myös tulevia kalakantoja riippuen esimerkiksi muutoksista kalojen lisääntymisessä, saalistajien suhteessa saaliseläimiin ja ihmisten kulutustottumuksissa. Kalakantojen arviointi ja ”kestävän kalakannan” määrittely ei ollut mitenkään yksinkertainen tehtävä. Pitkien neuvottelujen myötä 1980-luvulla päädyttiin säättämään jokaiselle maalle oma kalastuskiintiö, joka eritteli yksittäisille kalalajeille sallitun kokonaissaaliin. Mutkikas ongelma siitä, miten hallita kalakantoja kestävästi, tiivistyi täten yhteen lukuun per kalalaji, josta eri maiden kalastuksesta vastuussa olevat ministeriöt neuvottelivat keskenään asiantuntijoiden mallinnusten perusteella.

Esimerkki osoittaa, miten tiedontuotantoa ei voi irrottaa sen yhteiskunnallisesta kontekstista ja vaatimuksista. Samalla esimerkki osoittaa, miten geopoliittiset prioriteetit, taloudelliset intressit ja tiedontuotannon epävarmuudet muovaavat sitä, minkälaista tietoa

44 Jasanoff 2004; Shapin & Schaffer 1985.

45 Jasanoff 2004; Latour 2006.

46 Halffman & Pastoors 2019.

on mahdollista ja toivottua tuottaa. Jälkikonstruktionistiset lähestymistavat, erityisesti tiedon ja yhteiskunnallisen järjestyksen yhteistuottaminen, esittävät, että ymmärtääkseen miten maailma on rakentunut juuri sellaiseksi kuin se on, tutkimuksen täytyy tarkastella sekä tiedontuotantoa sosiaalisena prosessina että niitä yhteiskunnallisia konteksteja, jotka mahdollistavat tietynlaisen tiedontuotannon.

Yhteenveto

Joitakin vuosia sitten istuin energiapolitiikkaa käsittelevässä seminaarissa, jossa erilaiset toimijat ottivat kantaa Suomen hiilineutraaliussuunnitelmiin. Yksi puhujista pohjusti omaa kantaansa kertomalla, että metsä haluaa tulla hoidetuksi ja jatkoi kertomalla, minkälainen metsänhoito on toivottavaa. Hänen kuvailemansa metsänhoito tosin kuulosti siltä, että se on toivottavaa vain niille metsänomistajille, jotka haluavat saada eniten rahallista arvoa metsästään lyhyessä ajassa. Tämän luvun tavoite on ollut herkistää lukijaa arvioimaan kriittisesti väitteitä, joissa joku puhuu metsän, luonnon tai muun ei-inhimillisen toimijan puolesta. Konstruktionistinen tutkimus ei kiellä, etteikö ihminen puhu ja tule puhumaan luonnon puolesta. Sen sijaan tarkoitus on kysyä, millä tavoin hän puhuu, millä auktoriteetilla ja mitkä asiat mukaan lukien tai pois lukien. Tiivistetysti voidaan sanoa, että konstruktionistinen lähestymistapa on kiinnostunut siitä, minkälaisia maailmoja me ihmiset luomme ja voisimme luoda, kun rakennamme väitteitä ympäristötämme ja suhteestamme siihen.

Konstruktionistinen lähestymistapa pyrkii tuomaan näkyväksi ja kyseenalaistamaan erotteluja ja rajanvetoja luonnon ja kulttuurin välillä sekä osoittamaan tiedon, käytäntöjen ja materiaalisten ulottuvuuksien yhteenkietoutumisen. Sen osoittaminen, että jokin asia on konstruktio, ei ole tutkimuksen lopputulos vaan kimmoke esittää lisää kysymyksiä, kuten millä tavoin ja miksi se on muotoutunut, mitä käytännön vaikutuksia tällä on sekä miten tämä voisi olla toisin. Tämä taas avaa meille ihmisille mahdollisuuden sijoittaa itsemme osaksi kokonaisuutta ja miettiä, minkälaista ympäristöä ha-

luamme hoivata ja ylläpitää sekä minkälaisia käytäntöjä ja institutiota tarvitsemme tätä varten.

- Konstruktionismi ympäristötutkimuksessa kyseenalaistaa pyrkimyksiä vetää rajoja luonnon ja kulttuurin välille.
- Konstruktionistista ympäristötutkimusta voi soveltaa eri ympäristöaiheisiin ja sen alle mahtuu jatkumo kriittisestä realismista jälkikonstruktionismiin.
- Konstruktionistinen ympäristötutkimus kysyy, kuka puhuu ympäristön puolesta, millä tavoin ja mitä asioita mukaan lukien tai poissulkien.